

nævnt. Først 100 sider senere erfarer læseren om dette vigtige led i Maximilians antifranske politik.

I indledningen udtaler W. smukt sin tilslutning til Rankes »wie es eigentlich gewesen«. Han vender sig imod al nutidig ideologi og vil i stedet forstå fortiden ud fra dens egne forudsætninger (s. 10). Nægtes kan det imidlertid ikke, at det w.ske verdensbillede, som er borgerligt og yderst konventionelt, præger bogen. Et lille pudsigt træk: Ved omtalen af Maximilians bekendte planer om selv at besætte pavestolen forsikrer W. skyndsomst, at han personligt er så langt fra at bilige sligt (s. 28). Alle fyrsteskikkelser – Maximilians argeste modstandere dog undtaget – behandles overdreven chevalieresk. Fyrstelige slægtninge står naturligvis i det hjerteligste forhold til hinanden, tager gribende afsked og oplever lykkelige gensyn. Højdepunktet af lykke var ægteskabet mellem Maximilian og Maria af Burgund. Først senere erfarer vi, at af Maximilians talrige uægte børn fødtes adskillige inden hustruens tidlige død. Mon ikke den megen kongerøge har sløret W.s blik for et nederdrægtigt træk eller to også på det politiske plan? Til den godlidende holdning overfor kilder og personer svarer en vis ensformighed i stilen. Med passende intervaller indskydes et »hvem kunne ane at ...« og fyrstinder betegnes regelmæssigt som »energiske«.

Sit bedste yder W. i det sammenfattende kapitel »Das burgundische Erlebnis«. I det hele taget forstummer megen smålig kritik overfor værket betragtet som helhed. Et bredt spektrum af Europas historie omkring år 1500 fremstillet på grundlag af primærkilder, som det udredes i fyldige noter og kommentarer, er et kunststykke få eller ingen historikere vil kunne gøre W. efter. Værkets hovedthese, kejserideen som drivkraften bag Maximilians politik og genoprettelsen af det tysk-romerske rige og den kristne verdens enhed under kejserens overhøjhed som det endelige mål, er det endnu for tidligt at dømme om. Der skulle dog være grunde nok til at imødesee værkets kommende bind med store forventninger.

Mikael Venge

D. W. Sabean: Landbesitz und Gesellschaft am Vorabend des Bauernkrieges. Eine Studie der sozialen Verhältnisse im südlichen Oberschwaben in den Jahren vor 1525. Quellen und Forschungen zur Agrargeschichte 26. Stuttgart, G. Fischer Verlag, 1972. – viii + 175 s.; DM 36.–

Det er på mange måder en gedigen og velgørende bog, den amerikanske historiker David W. Sabean har skrevet, på én gang meget konkret og moden og samtidig frigjort fra den ideologiske strid over jerntæppet om bondekrigens tolkning. Undersøgelsen gælder en kvantitativ og kvalitativ analyse af bondesamfundets vilkår i et område nær Ravensberg. Til bogens væsentligste resultater hører påvisningen af virkningerne af den stærke befolkningsvækst efter midten af 15. århundrede; bondesamfundet kunde vanskeligt absorbere den del af tilvæksten, som ikke gik i professionel krigstjeneste, heller ikke ved fortsat gårddeling. Det påvises, at prisstigninger – specielt under kriserne efter århundredskiftet – forringede landarbejdernes realløn væsentligt (Wih. Abels 'Preis-Lohn-Schere'), og at godsejerne søgte at opnå forbedret udbytte af godsdriften ved ændringer af forpagningssystemet.

Bogen har naturligvis særlig interesse ved sit hovedsynspunkt, den vægt den lægger på de sociale spændinger, befolkningstilvæksten afstedkommer. Oprøret 1525 synes ikke at være spontant, men Sabean dokumenterer, at bondeoprøret iværksættes og ledes af velstående bønder, der endnu stod fjernt fra enhver forestilling om klassekamp og bondefrigørelse. Deres program gjaldt kravene om lokal autonomi overfor såvel verdslige godsejere som kirkelige myndigheder. En åbenlys svaghed er det derimod, at dr. Sabean kun anlægger sociologiske synspunkter på revoltens religiøse aspekter. Religionen tjener naturligvis en social funktion, men han undervurderer utvivlsomt de sydtyske, reformatoriske strømningers egalitære program. Bogen har først og fremmest sin betydning ved sin moderne, systematiske metodik og ved de konkrete, regionale resultater, den når; den har – hvad forf. selv stærkt betoner – stadig kun regional gyldighed, men den hævder sig ved sin problemformulering og sin metodik over den lokale interesse, og den vil givetvis kunne tjene som incitament til en tilsvarende kortlægning af andre egnes vilkår før og under bondekrigen.

E. Ladewig Petersen

Deutsche Reichtagsakten. Jüngere Reihe (Deutsche Reichtagsakten unter Kaiser Karl V). VIII. Band. Bearbeitet von *Wolfgang Steglich*. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1970–71. XXVII + 1292 s.

Udgivelsen af både den ældre, mellemste og yngre række af Deutsche Reichtagsakten skrider i disse år – arbejdets omfang taget i betragtning – hurtigt fremad. Samtidig udsendes seriens gamle bind i nytryk. I sit anlæg er Deutsche Reichtagsakten beslægtet med Hanserecesserne. Begge værker havde deres glansperiode i Bismarck-tiden, da interessen for de samlende kræfter – nogle ville måske sige: relikter – i tysk historie var på sit højeste. Modsat Hanserecesse var udgiverne af rigsdagsakterne imidlertid tidligt nødsaget til en kraftig beskæring og udvælgelse af det kolossale kildemateriale. Måske er dette årsagen til at serien har kunnet overleve og fortsat trives i bedste velgående.

I det foreliggende 8. bind af rigsdagsakterne under Karl V har udgiveren, Wolfgang Steglich, løst kildeopbudets problem på to måder. For det første er den gamle stivbenede forbindelse til selve rigsdagene forladt. Bindet omfatter kun tidsrummet mellem rigsdagene i Speyer 1529 og Augsburg 1530 – og prætenderer hverken at udgøre »forakter« eller »afsluttende forhandlinger« til disse. Dernæst er materialet indordnet i strengt saglige rammer. Mens t. eks. det sidst udkomne bind af Hanserecesse aftrykker aktstykker hidrørende fra de forskellige agerende i én forvirring, blot med kronologien som rettesnor, er her den indre sammenhæng prioriteret højest. Vi følger hver enkelt politisk beslutningsproces og hvert diplomatisk fremstød til ende uden forstyrrende indslag. Kun ganske få aktstykker aftrykkes in extenso – disse til gengæld under udfoldelse af et imponerende note- og variantapparat. Biomstændigheder sammenfattes kort af udgiveren med angivelse af numrene på de relevante aktstykker i parentes. Så fuldent behersker Steglich sit materiale, at skellet mellem kildeudgave og afhandling egentlig er vanskeligt at få øje på.

Centralt i udgaven står det lutherske parti og dets skæbne i det bevægede tids-